

## **BM'NİN ATIşMA YÖNETİMİ ETKİNLİĞİ: LIBERYA ÖRNEĞİ**

**\*Süleyman EREN**

### **Öz**

Birleşmiş Milletler (BM) atışmalara müdahale edebilecek en geniş yetki ve kapasiteye sahip olan uluslararası bir örgüttür. Çatışma analistleri ve çatışma yönetimi uygulayıcıları BM'nin çatışmalara müdahalesindeki etkinliğini bu kapsamda sorgulamaya başlamıştır. Bu makale uluslararası barış ve güvenliği sağlama sorumluluğuna bağlı olarak BM'nin çatışma yönetimi etkinliğini Liberya örneği çerçevesinde tartışmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda BM'nin Liberya iç savaşındaki çatışma yönetimi faaliyetleri çatışmanın sonlandırılması, barışın sağlanması ve barışın inşası olmak üzere üç boyutta ele alınmıştır. İnceleme sonucunda BM'nin çatışma yönetimindeki yeri ve çatışma yönetimini etkin olarak yürütmekten kaçınmasının doğrudan çatışma bölgesine ve dolaylı olarak uluslararası barış ve güvenliğe yönelik olumsuz yansımaları farklı bakış açılarıyla ortaya konulmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Uluslararası Barış ve Güvenlik, atışma Yönetimi, Birleşmiş Milletler, Liberya

### **UN'S CONFLICT MANAGEMENT ACTIVITY: THE CASE OF LIBERIA**

### **Abstract**

The United Nations (UN) is an international organization that has the broadest authority and capacity to intervene in conflicts. Conflict analysts and conflict management practitioners have begun to question the effectiveness of the UN's response to conflicts in this context. This article aims to discuss the conflict management effectiveness of the UN in the context of Liberia, depending on its responsibility to ensure international peace and security. In this context, the UN's conflict management activities in the Liberian civil war were discussed in three dimensions: ending the conflict, establishing peace and building peace. As a result of the examination, UN's place in conflict management and negative reflections on the directly conflict area and indirectly on international peace and security of the UN's refusal to carry out conflict management effectively were revealed with different perspectives.

**Keywords:** International Peace and Security, Conflict Management, United Nations, Liberia

---

\* Dr., suleymaneren38@hotmail.com, ORCID 0000-0002-2930-3238

## **Giriş**

Uluslararası aktörler sadece barışın inşasını gözlemlemek gibi pasif bir yapıdan kurtulup çatışma yönetiminin her aşamasında aktif rol alarak barış sürecine katkı sağlamalıdır<sup>1</sup>. Nitekim çatışma yönetimi uygulayıcıları ve çatışma analistleri, iç savaşların ve yıkıcı etkilerinin ortadan kaldırılması için çatışmalara müdahale eden uluslararası aktörlerin çatışma yönetimi sürecinde daha etkin olmaları gerektiği konusunu araştırmaya başlamışlardır<sup>2</sup>. Ancak konuyla ilgili olarak akademik literatür oldukça azdır ve araştırmalarda genel olarak barış koruma operasyonlarının savaş sonrası misyonu<sup>3</sup>, demokratikleşme<sup>4</sup> ve kanun düzenlemesi çalışmaları<sup>5</sup>, şiddet karşısında sivillerin korunması<sup>6</sup> konuları üzerinde durulmaktadır. Bu makale BM'nin çatışma yönetiminde daha işlevsel hale gelmesi ile çatışma yaşayan ülkelerdeki ulusal barışa dolayısıyla uluslararası barışın istikrarına katkı sağlayacağı<sup>7</sup>, bunun için de çatışma yönetiminin üç aşamada desteklenmesi gerektiğini savunmaktadır. Makale, 1989-1996 ve 1999-2003 yılları arasında yaşanan iç savaşlar sonrasında Liberya'ya müdahale eden BM'nin Liberya'daki 15 yıllık varlığına dayalı bir vaka çalışmasıdır. Makalede BM'nin çatışma yönetimi etkinliği Liberya örneği çerçevesinde çatışmanın sonlandırılması, barışın sağlanması ve barışın inşası olmak üzere üç boyutta

<sup>1</sup> Margaux Pinaud, "Home-Grown Peace: Civil Society Roles in Ceasefire Monitoring", **International Peacekeeping**, Cilt 28, No 3, 2021.

<sup>2</sup> Ralph Sundberg, "UN Peacekeeping and Forced Displacement in South Sudan" **International Peacekeeping**, Cilt 27, No 2, 2019 ; Lisa Hultman, et al., "United Nations Peacekeeping Dynamics and the Duration of Post-Civil Conflict Peace", **Conflict Management and Peace Science**, Cilt 33, No 3, 2016.

<sup>3</sup> Michael W. Doyle and Nicholas Sambanis, **Making War and Building Peace: United Nations Peace Operations**, New Jersey, Princeton University Press, 2006.; Virginia Page Fortna, **Does Peacekeeping Work? Shaping Belligerents' Choices after Civil War**, New Jersey, Princeton University Press, 2008.

<sup>4</sup> Virginia Page Fortna ve Reyko Huang, "Democratization after Civil War: A Brush-Clearing Exercise", **International Studies Quarterly**, Cilt 56, No 4, 2012, s. 801–808. ; Janina Isabel Steinert ve Sonja Grimm, "Too Good to Be True? United Nations Peacebuilding and the Democratization of War-Torn States", **Conflict Management and Peace Science**, Cilt 32, No 5, 2018.

<sup>5</sup> Robert A. Blair, "International Intervention and the Rule of Law after Civil War: Evidence from Liberia", **International Organization**, Cilt 73, No 2, 2019.

<sup>6</sup> Lisa Hultman, "Keeping Peace or Spurring Violence? Unintended Effects of Peace Operations on Violence Against Civilians", **Civil Wars**, Cilt 12, No 1-2, 2010 ; Lisa Hultman, et al., "United Nations Peacekeeping and Civilian Protection in Civil War", **American Journal of Political Science**, Cilt 57, No 4, 2013.

<sup>7</sup> Daniel Bochsler et al., "Turning International Intervention into Domestic Cooperation in Post-War Societies", **International Peacekeeping**, Cilt 27, No 1, 2020.

değerlendirilmiştir. Çatışma yönetiminin bileşenlerini oluşturan bu üç boyut, temelde Björn Hettne'nin çatışma yönetimi olarak belirlediği altı unsura<sup>8</sup> ve diğer analistlerin çatışma yönetimi teorilerine dayanmaktadır. Bu makale ile uluslararası aktörlerin çatışma yönetimine yönelik bakış açılarının değişmesi ve çatışma yönetiminde daha etkin olmalarının sağlanması hedeflenmektedir.

Liberya gibi az gelişmiş ülkelerde BM, olumlu bir imaja sahip değildir. BM ile bu devletler arasındaki ilişkiler, genelde insani müdahale ve insani yardım üzerine kurulmuştur<sup>9</sup>. Bu durum barışı destekleme misyonu kapsamında birçok ülkede görev alan BM'nin çatışma yönetimindeki etkinliğinin sorgulanmasına sebep olmaktadır. Çalışmada BM'nin Liberya'da uzun bir dönem görev yapmasına bağlı olarak barış sürecine olan etkilerini derinlemesine analiz edebilme avantajı ve Liberya'da barışı destekleme misyonunun bir bileşeni olan Birleşmiş Milletler Barış Koruma Gücü (UNMIL) içerisinde görev almış olmam, bu konunun seçilmesindeki temel motivasyonlardır.

191

Afrika'nın ilk bağımsız ülkesi olan Liberya, bağımsızlığını ve egemenliğini kazanmak, demokrasisini güçlendirmek için büyük mücadeleler vermiştir. Ülkede yaşanan iç savaşlar ve darbeler, Liberya'nın demokrasisine engel olsa da Liberya demokratik bir ülke olarak kalmayı başarmıştır. 1989-1996 ve 1999-2003 yılları arasında yaşanan iç savaşlar sonrasında Liberya'ya müdahale eden BM'nin ülkedeki varlığı 2003 yılından 2018 yılına kadar sürmüştür. BM'nin bu süreçte ülkedeki etkinliğinin farklı yansımaları olmuş, Liberya bu durumdan siyasi, sosyal ve ekonomik olarak farklı şekillerde etkilenmiştir<sup>10</sup>.

Makalenin ilk bölümünde çatışma yönetiminin kavramsal ve kuramsal çerçevesi belirlenmiş, ikinci bölümünde ise Liberya iç savaşının arka planı ve nedenleri değerlendirilmiştir. Bu kapsamda geçmişte Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) köle olarak yaşayan Liberya halkının Afrika'ya göç ettirilmesi ile başlayan ulus devlet inşası süreci ve sonrasında ülkede yaşanan sosyal, ekonomik ve siyasi zorlukların

<sup>8</sup> Björn Hettne, "Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, No 18, 2008.

<sup>9</sup> Davut Ateş, *a.g.e.*, s.182.

<sup>10</sup> Sabrina Karim, "The Legacy of Peacekeeping on the Liberian Security Sector", *International Peacekeeping*, Cilt 27, No 1, 2020.

çatışmalara olan etkileri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise BM'nin Liberya iç savaşındaki çatışma yönetimi; çatışmanın sonlandırılması, barışın sağlanması ve barışın inşası olmak üzere üç boyutta tartışılmıştır. Makalede Liberya'da yaşanan çatışmaların yönetilmesinde önemli bir role sahip olan BM'nin yanı sıra çatışmaların sonlandırılmasında yer alan Batı Afrika Devletleri Ekonomi Topluluğu'nun (Economic Community of West African States, ECOWAS), çatışma yönetiminde yer alan UNMIL'in ve diğer aktörlerin faaliyetleri de değerlendirilmiştir.

## **1. Çatışma Yönetimi**

Çatışma; siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal inanç nedenlerine bağlı olarak veya hedeflere ulaşmak için karşılıklı olarak birbirine bağlı iki grup arasında ya da dış aktörlerin müdahalesi sonrasında içsel ve çevresel tehditlere karşı verilen, yoğunluk düzeyi ve şiddet derecesine göre farklılık gösteren, gizli veya açık bir mücadeleden oluşan geçici bir süreçtir<sup>11</sup>. Çatışmaların yaşanmaması için erken önlemler alınması, önleyici diplomasi yöntemlerinin kullanılması, uluslararası ve bölgesel barış için oldukça önemlidir. Ancak yine de çatışmalar yaşanmakta ve dış müdahale söz konusu olabilmektedir<sup>12</sup>. Dış müdahale kapsamında komşu ülke kendisine gelebilecek göçmenleri engellemek, bölgesel örgütler bölgesel barışa yönelik tehdidi ortadan kaldırmak veya BM gibi uluslararası örgütler ise uluslararası barışı korumak için çatışmalara müdahale edebilmektedir<sup>13</sup>.

Çatışmaların yoğunluk seviyesine ve şiddet durumuna göre gizli ve görünür olmak üzere iki farklı türü bulunmaktadır. Gizli çatışmalar, şiddet içermemektedir ve taraflar durumlar karşısında farklı pozisyonlar alabilmektedir. Benzer şekilde görünür çatışmalar da şiddet içermemektedir. Sözlü baskı, ayrışma veya dışlama dilinin hâkim olması, şiddetle tehdit etme, ekonomik yaptırımlar uygulanması gibi eylemlerle olayların şiddete doğru tırmandırılması görünür çatışmayı beraberinde getirmektedir<sup>14</sup>.

<sup>11</sup> Nezir Akyeşilmen, "Çatışma Yönetimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Analiz", **Barışı Konuşmak**, Ankara, ODTÜ Yayıncılık, 2013, s. 22.

<sup>12</sup> Andrea Ruggeri et al., "Winning the Peace Locally: UN Peacekeeping and Local Conflict", **International Organization**, Cilt 71, No 1, 2017.

<sup>13</sup> United Nations, "Maintain International Peace and Security", <https://www.un.org/en/our-work/maintain-international-peace-and-security> .

<sup>14</sup> Nezir Akyeşilmen, **a.g.e.**, s.27.

Düşük seviyelerdeki bu çatışmalara müdahale edecek olan aktörlerin çatışma yönetimini iyi yönetememesi halinde iç savaşlar çıkabilmektedir. Bu nedenle BM başta olmak üzere çatışma yönetimine müdahil olacak aktörlerin çatışma yönetimini etkin yürütmeleri vasıtasıyla çatışmaların erkenden sonlandırılması mümkün olabilecektir.

Literatürde çatışma yönetimi kavramsal olarak farklı şekillerde tanımlanmıştır. Kimi yazarlar kavramı çatışmayı idare etme/yönetme anlamında kullanılırken kimi yazarlar kavramın bütün çatışma safhalarını kapsayan bir süreç olduğunu ifade etmektedir<sup>15</sup>. Öyle ki Tanner, çatışma yönetimi kavramını çatışmayı sınırlandırma, çatışmanın tasfiyesi ve çatışmayı çevreleme süreci olarak tanımlarken<sup>16</sup> Hamad ise bu tanımlamaya çatışmanın başlaması, tırmanması, çözüm aşaması ve çatışmanın dönüştürülmesi gibi alt başlıkların da dahil edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır<sup>17</sup>. Ramsbotham ve diğerleri ise kavramın çatışma çözümü ile ilişkili olduğunu ve çatışmanın tüm süreçlerini kapsadığını ifade etmektedir<sup>18</sup>. Diğer yandan Reimann çatışma yönetimi kavramının çatışmanın tasfiyesi, çatışma çözümü ve çatışmayı dönüştürme evrelerini kapsadığını belirtmektedir<sup>19</sup>. Bununla birlikte Axt ve diğerlerine göre ise bu safhalara ek olarak çatışmayı engelleme süreci de kavrama dahil edilmelidir<sup>20</sup>. Akyeşilmen konuya farklı bir şekilde yaklaşarak kavrama strateji, aktör ve önlemler boyutlarını da dahil etmiş ve kavramın çatışmayı yatıştırma, çatışmayı çözme ve çatışmayı dönüştürme olmak üzere üç safahatta ele alınması gerektiğini belirtmiştir<sup>21</sup>. Diğer yandan Hettne'ye göre çatışma yönetiminde altı unsur bulunmaktadır<sup>22</sup>;

<sup>15</sup> Fulya Köksoy, "Çatışma Yönetimi Mi Yoksa Çatışma Çözümü Mü?: Barış Müzakere Sürecine Teorik Olarak Yaklaşmak", **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, Cilt 7, No 2, 2018.

<sup>16</sup> Fred Tanner, "Conflict Prevention And Conflict Resolution: Limits Of Multilateralism", 30 Eylül 2000, <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/article/other/57jq2.htm>

<sup>17</sup> Ahmad Azem Hamad, "The Reconceptualisation Of Conflict Management", **Peace, Conflict and Development: An Interdisciplinary Journal**, Cilt 7, 2005.

<sup>18</sup> Oliver Ramsbotham et al., **Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management And Transformation Of Deadly Conflicts**, United Kingdom, Polity Press, 2011.

<sup>19</sup> Cordula Reimann, "Assessing the State-of-the-Art in Conflict Transformation –Reflections from a Theoretical Perspective", [http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2011/2568/pdf/reimann\\_handbook.pdf](http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2011/2568/pdf/reimann_handbook.pdf)

<sup>20</sup> Heinz-Jürgen Axt et al., "Conflict: A Literature Review", 23 Şubat 2006, <https://tr.scribd.com/document/47839338/Conflict-Review>

<sup>21</sup> Akyeşilmen, **a.g.e.**, s.39.

<sup>22</sup> Hettne, **a.g.e.**

- Çatışmaları erkenden önleme (*prevention*) veya aktif önleme (*Pro-vention*)
- Önleyici diplomasi ve güven inşa eden önlemler
- Dış müdahale yöntemleri
- Barışı yerleştirme (*peace settlement*)
- Çatışmanın çözüme ulaştırılması
- Çatışma sonrası yeniden yapılanma

Akademisyenler tarafından farklı açılardan ele alınan çatışma yönetimi kavramının temelde çatışmanın sonlandırılması, barışın sağlanması ve barışın inşası olmak üzere üç aşamaya dayandığı görülmektedir. Her bir aşamada belirlenen farklı stratejiler ve hedefler sayesinde çatışma yönetimi daha etkili ve verimli olabilecektir. İlk aşamada çatışmanın sonlandırılması için çatışmayı erkenden önlemeye yönelik adımlar atılmalıdır. Barışın sağlanması aşamasında ise uzlaşmaya yönelik olarak taraflar bir araya getirilmeli, barışın kalıcı olmasına yönelik yaklaşımlar sergilenmelidir. Barışın inşası aşamasında ise iyileştirilmesi gereken alanlar belirlenmeli; sosyal, ekonomik, yasal, eğitim, kentleşme, ülke imajı, demokratik düzenin yeniden sağlanması gibi alanlarda gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Bu çalışmalar ile farklı grupların toplum içerisindeki entegrasyonu ve toplumun kendiliğinden barış sürecine sahip çıkmasının sağlanması hedeflenmelidir.

**Tablo 1: Çatışma Yönetimi Aşamaları, Stratejileri ve Hedefleri**

Aşamalar	Stratejiler	Hedefler
Çatışmanın Sonlandırılması	<ul style="list-style-type: none"><li>• Çatışmanın siyasi, sosyal ve ekonomik nedenlerinin ortaya konulması</li><li>• Çatışmaya müdahale için askeri ve diplomatik yöntemlerin belirlenmesi</li><li>• Müdahale planlamasının yapılması</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Tarafların müzakere masasına oturmalarına ikna edilmesi</li><li>• Çatışmanın sonlandırılması ve ateşkesin sağlanması</li></ul>
Barışın Sağlanması	<ul style="list-style-type: none"><li>• Taraflar bir araya getirilerek müzakere yapılması</li><li>• Uzlaşmanın sağlanmasına yönelik adımlar atılması</li><li>• Müzakerelerde danışmanlık ve gözlem yapılması</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Barış sürecinin kalıcı ve istikrarlı olması</li></ul>
	<ul style="list-style-type: none"><li>• Demokratik ve yasal reformların düzenlenmesi</li></ul>	

Barışın İnşası	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Halkın barış inşası sürecine hazırlanması için eğitim çalışmalarının yapılması</li> <li>• Halkın ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlarının çözümünün desteklenmesi</li> <li>• Kentlerin alt yapı sorunlarının giderilmesi</li> <li>• Ülke imajını düzeltmeye yönelik faaliyetler yürütülmesi</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Toplumun farklı kesimlerini entegre olması</li> <li>• Toplumu ayrıştırmaya sebep olacak unsurların ortadan kaldırılması</li> <li>• Toplum tarafından barışın çatışmadan daha önemli olduğunun anlaşılması</li> </ul>
----------------	--	---

**Kaynak:** Nezir Akyeşilmen, “Çatışma Yönetimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Analiz”, Barış Konuşmak, Ankara, ODTÜ Yayıncılık, 2013, s. 39.

BM, sivil toplum kuruluşları, bölgesel örgütler, insani yardım kuruluşları gibi birçok aktör çatışma yönetiminin birer iştirakçisi olabilmektedir. Çatışma yönetiminin farklı safhalarında görev alan bu kuruluşların temel amacı, çatışmanın önlenmesi ve kalıcı barışın sağlanmasıdır. Ancak bu aktörler içerisinde yasal ve küresel meşruluğa sahip tek kuruluş BM örgütüdür. Bölgesel örgütler, güvenlik iş birliği alanında henüz yeterli öneme sahip olamamışlardır. Bölgesel örgütlerle yapılacak iş birliklerinin çok önemli olmasıyla birlikte BM ile bölgesel örgütler arasındaki görev dağılımında sıkıntılar yaşanabilmektedir. Örneğin Kosova’daki çatışmalara yönelik NATO askeri müdahalesinde BM Genel Sekreteri Kofi Annan, çatışmanın önlenmesi, barışın sağlanması ve barışın inşasında BM ile bölgesel örgütler arasında bir rekabetin olmaması gerektiğini ifade etmiştir<sup>23</sup>. Öyle ki BM’nin çatışma yönetimine öncülük etmesi hem uluslararası yasal meşruiyeti açısından zorunlu olabilmekte hem de uluslararası toplum ve çatışma yaşayan ülkeler, BM’nin çatışma yönetiminde aktif olarak varlığını görmek istemektedir.

## 2. Birleşmiş Milletler ve Çatışma Yönetimi

Akademik topluluklar ve bağımsız uzman kuruluşlar, 1990 yılının sonlarına doğru çatışma nedenleri ve önleyici diplomasiğin önemi üzerine başlattıkları araştırma projesinde çatışmalara müdahale edilmesi hususunda özellikle BM’nin sorumluluklarına değinmişlerdir<sup>24</sup>. Nitekim BM’nin Srebrenitsa ve Ruanda’daki çatışmalara müdahalesini konu alan 1999 yılındaki raporuna göre BM, yaşanan

<sup>23</sup> Tanner, a.g.e.

<sup>24</sup> A.g.e.

ölümcül şiddet olaylarının soykırımı dönüşmesini engellemede başarısız olmuştur<sup>25</sup>. Rapor, akademik dünyada BM'nin çatışma yönetimi stratejisinin sorgulanmasına ve BM'nin etkinliğinin nasıl artırılabilineceği ile ilgili tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Bazı analistlere göre çatışmaları önlemede erkenden tedbir alamamanın temelinde çatışmalara müdahale etmek için yeterli zamanın olmayışı ve politik meseleler vardır. Ölümcül çatışmaları önleme üzerine yapılan çalışmalarda uyarıcı unsurlar tarafından yapılacak erkenden uyarı sistemi ile çatışmalara erkenden müdahale edilebileceği konusu üzerinde ilk kez Carnegie komisyonu durmuştur. Ancak BM, erken uyarı sistemini doğru bir yöntem olabileceği hususuna şüpheyle yaklaşmıştır. Nitekim BM'nin 1999 yılındaki Ruanda raporuna göre erken uyarı araçlarından alınan sinyallerin doğru bir şekilde analiz edilip karar alıcılara transfer edileceği anlamı çıkarılmamalıdır. Bununla birlikte BM, 1992 yılında kendisine bağlı olan Bilgi Toplama ve Araştırma Ofisini (OCRI) kapatmış ve yetkilerini Politik İlişkiler Departmanı'na devretmiştir. Ancak 1995 yılında yayınlanan Küresel Yönetişim Komisyonu Raporu'nda BM'nin şiddetli çatışmalara ve insani trajedilere yol açacak durumlara karşı yeni bir bilgi toplama sistemi geliştirmesi gerektiği ifade edilmiştir. Diğer yandan BM'nin çatışmalara erken müdahale etmekte isteksiz olmasının temel sebeplerinden bir diğeri de BM'ye üye devletlerin bu konuda isteksiz olmasıdır. Nitekim Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK) daimî üyesi devletler ve çatışma yönetimi uzmanları dahil birçok aktörün teklifine rağmen BM üyesi ülkeler, çatışmaları önlemede önemli bir unsur olacak olan BM Hızlı Müdahale Gücü'nün kurulmasına sıcak bakmamıştır<sup>26</sup>. BM'nin çatışmaları erkenden önlemeye yönelik isteksizliğinin temelindeki bu sorunlarla birlikte BM'nin uluslararası barışı korumaya yönelik yasal sorumluluklarının olduğu ve uluslararası barış için önemli bir aktör olduğu da bilinen bir gerçektir.

<sup>25</sup> UN, S/1999/1257, "Report of the independent inquiry into the actions of the United Nations during the 1994 Genocide in Rwanda", 15 Aralık 1999, <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/POC%20S19991257.pdf>

<sup>26</sup> Tanner, a.g.e.



BM, İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası barışın ve düzenin sağlanması için kurulmuş evrensel bir örgüttür. Örgütün kurucu antlaşmasında uluslararası barış konusuna özellikle vurgu yapılmıştır. BM Antlaşması'nın VI. Bölümünde uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesine yönelik yol ve yöntemler belirtilmiştir. Nitekim Antlaşma'nın 33. Maddesi uluslararası barış ve güvenliğin bozulmasını tehlikeye düşürecek nitelikte uyuşmazlığa taraf olan grupların öncelikli olarak görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile bölgesel kuruluş ve anlaşmalara başvurmak üzere veya kendi seçecekleri başka yollarla çözüm aramalarını tavsiye etmektedir. BM, öncelikli olarak çatışan taraflara barışçıl çözüm yollarını önererek uluslararası alanda uzlaşma kültürünün yerleşmesini istemektedir. Diğer yandan antlaşmanın VII. Bölümünde ise uluslararası güvenliğin tehdit edilmesi halinde öncelikli olarak sosyal ve ekonomik önlemler alınabileceği, yetersiz olması halinde ise silahlı kuvvete başvurulabileceği ifade edilmiştir<sup>27</sup>. Nitekim çatışma yönetimine yönelik olarak uluslararası alandaki genel konsensüs, silahlı kuvvetten ziyade uzlaşma, arabuluculuk, anlaşmaya yönelik yöntemlerin kullanılması şeklindedir<sup>28</sup>.

BM'nin çatışma yönetiminde görev alan başlıca kurumları Güvenlik Konseyi, Genel Kurul ve Genel Sekreterliktir. Kurumlar, çatışmaları çözmeye yönelik olarak başarılı veya başarısız sonuçlanan birçok antlaşmada yer almıştır. Nadir olmakla birlikte Güvenlik Konseyi'nin kararı sonrasında İran-İrak savaşı gibi sonlandırılan çatışmalar da vardır. Diğer yandan özel temsilciler aracılığı ile Genel Sekreterlik, çatışmanın çözümü için yoğun çaba sarf eden bir organ olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Genel Sekreterlik tarafından El Salvador, Angola, Mozambik, Liberya, Batı Sahra gibi ülkelerde barışın sağlanması için yoğun gayret gösterilmiştir. Genel Kurul ise aldığı tavsiye kararlar ile sömürgeci devletlerin küresel ve bölgesel etkilerinin kırılmasına ve rasyonel kararların alınmasına etki etmiştir<sup>29</sup>.

<sup>27</sup> Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf>.

<sup>28</sup> Tom Woodhouse, "Conflict Resolution and Peacekeeping: Critiques and Responses", **International Peacekeeping**, Cilt 7, No 1, 2000.

<sup>29</sup> Peter Wallensteen, **Understanding Conflict Resolution: War, Peace and Global System**, London, SAGE Publications, 2002.

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında sorumluluk alabilecek ve kurumsal olarak en iyi örgütlenmiş olan, önemli derecede sermayenin sağlandığı tek kuruluş BM'dir. BM, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra birçok devletlerarası veya ülke içi çatışmalara arabuluculuk yapmış, çatışma yönetiminde görev almıştır<sup>30</sup>. Ancak örgütün kuruluş amacı özellikle Soğuk Savaş sonrasında gerçekleştirilen barışı koruma operasyonları ile değişime uğramıştır. Barışı koruma operasyonlarının kapsamı zamanla genişletilmiş ve seçimler, mültecilerin geri getirilmesi, insan hakları gibi alanlar da bu kapsama dahil edilmiştir<sup>31</sup>.

BM'nin kuruluşundan Soğuk Savaş dönemine kadar geçen süreçte birçok çatışma yaşanmış, çatışmalar devletlerarası olmaktan ziyade devlet içi olmaya başlamıştır. BM Eski Genel Sekreteri B. Boutros Ghali, 1992 yılında hazırladığı raporunda sivillerin ülke içi çatışmalardan olumsuz etkilendiğini, çatışma yönetimi için uluslararası sistem içerisinde yeni uygulamaların gerekli olduğunu ifade etmiştir. Raporda çatışma yönetimi; önleyici diplomasi, barışın sağlanması, barışın korunması, çatışma sonrası barışın inşa edilmesi olmak üzere dört aşama olarak ele alınmıştır. Barışı sağlama ve koruma operasyonlarının etkili olabilmesi, insanlar arasında refah ve güvenin artırılabilmesi için ülke içi çatışmaları bitirecek antlaşmalar yapılmasına ve çatışma sonrası barışın inşası sürecine önem verilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu kapsamda çatışan tarafların silahsızlandırılması ve düzenin yeniden sağlanması, silahların toplatılması, mültecilerin tekrardan evlerine döndürülmesi, güvenlik personeline danışmanlık yapılması ve eğitim verilmesi, seçimlerin gözlemlenmesi, insan haklarını korumak için çabaların artırılması, devlet kurumlarının yeniden yapılandırılması ve güçlendirilmesi, siyasi katılımların artırılması gerektiği ifade edilmiştir<sup>32</sup>. Diğer yandan BM Eski Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından Lakhdar Brahimi'ye düzenlettirilen BM Barış Operasyonları konulu panel sonrası hazırlanan raporda da barış operasyonları; çatışmayı önleme, barışı sağlama ve barışı inşa etme olmak üzere üç temel bileşene dayandırılmıştır. Rapora göre çatışmaların uzun süreli

<sup>30</sup> Holley Hansen et al., "IO Mediation of Interstate Conflicts: Moving Beyond The Global Versus Regional Dichotomy", *Journal of Conflict Resolution*, Cilt 52, No 2, 2008.

<sup>31</sup> **A.g.e.**

<sup>32</sup> UN, A/47/277 – S/24111, "An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace Keeping", 17 Haziran 1992, [https://www.un.org/ruleoflaw/files/A\\_47\\_277.pdf](https://www.un.org/ruleoflaw/files/A_47_277.pdf)

engellenebilmesi için barış anlayışının sağlam bir temele inşa edilmesi gerekmektedir<sup>33</sup>.

Barışın temellerinin sağlamlaştırılması için diplomatik süreç içerisinde yapılan çatışmayı önleme girişimleri basit aktiviteler olarak görülebilir ancak bu girişimler tarafların bir araya gelmesine imkân verebilmektedir. Barışın sağlanma ise devlet içi veya devlet dışı örgütlerin temsilcilerinin katılabildiği, diplomasi ve uzlaşmanın ön planda olduğu bir süreçtir. Bununla birlikte barışı koruma operasyonları, son 50 yılda ateşkes sonrası geleneksel olarak askeri gözlemlerin olduğu yapıdan asker ve sivil unsurların birlikte hareket ettiği yapıya doğru evrimleşmiştir. Barış inşası ise savaş sona erdikten sonra inşa süreci için gerekli araçların sağlanması ve barış temellerinin yeniden atılmasıdır. Öyle ki inşa süreci sadece savaşçıların sivil toplumla entegre edilmesini değil bununla birlikte kanunların güçlendirilmesini, yargılama ve ceza reformunu, yerel polisin eğitilmesini ve yeniden yapılandırılmasını, uluslararası gözlemciler vasıtasıyla insan haklarına saygının artırılmasını ve teknik yardımları da kapsamaktadır<sup>34</sup>.

199

Çatışma yönetiminde çatışmanın sonlandırılması ve barışın sağlanması için çatışmanın siyasi, ekonomik ve sosyal nedenlerinin bilinmesi oldukça önemlidir. Çatışmaya müdahale edecek aktörlerin sorunu anlaması ve müzakerelerde çözüm üretmesi, çatışmanın nedenleri üzerine yapacakları dikkatli analizlere bağlı olacaktır. BM'nin Liberya iç savaşına müdahalesinde öncelikli olarak çatışmanın sosyal, ekonomik ve siyasi nedenlerine bağlı verileri toplaması, analiz etmesi ve süreci yönetmesi, çatışmanın sonlandırılmasında ve barışın sağlanmasındaki öncelikli faaliyetleri olmalıdır. Öyle ki tarafları uzlaştıracak olan BM, süreci ve verileri dikkatli analiz etmesi ile çözüm üretimine verimli katkılar sağlayabilecektir.

### 3. Liberya'da Çatışma Temelinde Ulus Devlet İnşası

Liberya, Amerika öncülüğünde kurulan ve Afrika'nın ilk bağımsızlığını kazanan ülkesidir. Amerika'da özgürlüğünü kazanan siyahi kölelerin Liberya'ya getirilmesiyle

<sup>33</sup> UN, A/55/305-S/2000/809, "Report of The Panel on United Nations Peace Operations", 21 Augustos 2000, <https://www.un.org/ruleoflaw/files/brahimi%20report%20peacekeeping.pdf>

<sup>34</sup> A.g.e.

başlayan ulus inşası süreci, ülkede çatışmalarında başladığı süreç olmuştur<sup>35</sup>. Liberya Devleti'nin iki grubun üstünlük kurma mücadelesine dayalı bir çatışma zemini üzerinde kurulması, sonradan yaşanacak olan çatışmaları da farklı şekillerde etkilemiştir. Nitekim ülkede yaşanan iç savaşların ve darbelerin temelinde de yine farklı etnik grupların bulunması, Liberya'nın ulus devlet inşasının sağlam temellere dayanmadığını göstermiştir. Kuruluş yıllarında bölgenin en prestijli ülkesi iken zaman içerisinde Afrika'nın en kanlı çatışmalarının yaşandığı bir ülke haline dönüşmesi, Liberya'nın bölgesel ve uluslararası imajını olumsuz yönde etkilemiştir.

Liberya, kelime anlamı olarak özgürlerin toprağı anlamındadır ve kelime kökü 'liberty' yani özgürlük kavramına dayanmaktadır<sup>36</sup>. Özgürlük anlayışını temel alan Liberya'nın zaman içerisinde demokratik süreci farklı şekillerde bozulmaya başlamıştır. Liberya nüfusunu genel olarak ABD'den gelen zenciler, yerli kabileler, Liberyalı olmayan Afrikalılar, Hintliler, Pakistanlılar, çoğunlukla Lübnanlı tüccarlar ve ABD vatandaşı olan batılı yerleşimciler oluşturmaktadır. Ülke nüfusunun %85,6'sı Hristiyan, %12,2'si Müslüman, %2,2'si yerel dinlere mensuptur<sup>37</sup>. Liberya'da 16 etnik yapı olmakla birlikte en çok bilinenleri Kpelle, Mano, Baso, Grebo, Kru ve Vaj kabilleridir<sup>38</sup>. Birçok etnik ve dini yapının bulunduğu ülkede baskın olan birkaç kabile bulunmaktadır. Özellikle Kru kabilesinin Amerika'dan gelen Liberyalılar karşısında güçlü olmak istemesi, buna karşın Amerikalı Liberyalıların yerel halk karşısında kendilerini üstün görmesi, etnik düzeyde gizli bir çatışmanın başlangıcını oluşturmuştur.

Köleliğin henüz yasaklanmadığı dönemde sayıları gittikçe artan özgür köleleri Afrika'ya geri gönderme isteğinde olan ABD, Amerikalı özgür siyahları Afrika'ya yerleştirmek için 1816'da Amerikan Kolonizasyon Derneği'ni kurmuştur. Dernek, ABD'nin de desteğiyle başkent Monrovia'nın Montserrado bölgesindeki toprakları

<sup>35</sup> Haluk Hastürk, "Liberya'da Özgürlük ve Ölüm: Bir İç Savaşı Anlamak", Kasım/Aralık 2003, sayı 175-176, <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-175-176-kasim-aralik-2003/2362/liberya-da-ozgurluk-ve-olum-bir-ic-savasi-anlamak/4450>

<sup>36</sup> Davut Dursun, "Liberya", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt 27, 2003, s.174.

<sup>37</sup> Ticaret Bakanlığı, "Liberya Ülke Profili", <https://ticaret.gov.tr/data/5b885d75af23be7c5c10c55a/L%c4%b0BERYA%20PROF%c4%b0L.pdf>

<sup>38</sup> Robert W. McCOLL, **Encyclopedia of World Geography**, USA, Golson Books, 2005, s.542.

yerel kabile reislerinden satın alarak özgür Afrikalıları bu bölgeye yerleştirmeye başlamıştır<sup>39</sup>. Dernek, ilk olarak 1822 yılında 181 kişilik bir Amerikalı zenci grubunu Cape Mesurado sahil kesimine yerleştirerek Liberya’da bir yerleşim merkezi kurmuştur. Bu ilk yerleşim merkezine “liberty” (özgürlük) kelimesinden hareketle Liberya, burada bulunan şehre de ABD başkanı James Monroe’ye izafeten Monro-via ismi verilmiştir. Dernek daha sonra kıyı boyunca Monrovia’nın güney doğusuna doğru başka merkezler de kurmaya devam etmiştir. Koloni başına getirilen ilk siyah devlet adamı Josef Cankins Robert, 1847 yılında Liberya’nın bağımsızlığını ilan etmiştir. Liberya, 1857 yılında Palmas Burnu yakınlarında oluşturulan diğer özgür köle bölgesi Maryland ile birleştirilmiştir. Bu faaliyetler kapsamında Amerika’daki bütün zencilerin Liberya’ya gelip yerleşeceği ve buradaki yerel halk ile kaynaşmanın olacağı beklenmiş ancak beklentiler istenilen seviyede olmamıştır. Öyle ki Liberya’ya 1920 yılına kadar sadece 20.000 civarında göçmen gelmiştir. Liberya’da beklenen entegrasyonun aksine Amerika’dan gelen özgür kölelerin Batılı sömürgeciler gibi yerli halk üzerinde otorite kurması ve arazilerini ellerinden alması, ulus devlet olma yolundaki Liberya’yı çatışmaların yaşandığı bir ülke haline getirmiştir.<sup>40</sup> Amerika’dan gelen özgür siyahi köleler ile yerli halk arasındaki kutuplaşma ve karşılıklı sergilenen olumsuz tavırlar, kuruluş aşamasındaki Liberya’nın temellerinin zayıflamasına sebep olmuştur. Amerika’dan gelen siyahi kölelerin üstünlük kompleksi ve yaşanan eşitsizlikler, yerel halkın Amerikalı siyahilere nefret duymasına neden olmuştur. Bu durum gizli çatışmaların başladığı Liberya’da birçok sosyal, ekonomik ve siyasi sıkıntıyı beraberinde getirmiştir.

### 3.1. Liberya’da Olayların Ekonomik Arka Planı

Afrika’nın ilk tek partili ülkesi olan Liberya’da Amerikalı göçmenler tarafından 1869 yılında kurulan True Whings Partisi, bir asırdan fazla iktidarda kalmayı başarmıştır. Ülkede Amerikan kökenli bir partinin kurulmasına karşın 1871 yılından 1925 yılına kadar özellikle İngiltere’nin etkisi ile daha çok Avrupalı şirketlerin varlığı hissedilmiştir<sup>41</sup>. Daha sonrasında Amerikan şirketi olan Firestone Tire and Robber

<sup>39</sup> Haluk Hastürk, **a.g.e.**

<sup>40</sup> Davut Dursun, **a.g.e.**

<sup>41</sup> **A.g.e.**

Company şirketi, hükümetin yardımları ve aldığı tavizler ile Avrupalıların ülkedeki etkisini sona erdirmiştir<sup>42</sup>. Şirket, Liberya'yı ABD için büyük bir lastik üretim merkezi haline getirmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında ülkedeki kauçuk ağacının dikiminin artması ve limanların Amerika ile Asya arasındaki ulaşımında önemli bir rol oynaması, Liberya'nın ABD ile olan yakınlığını daha da artırmıştır. İki devlet arasında 1942 yılında imzalanan savunma antlaşmasından sonra Amerikan birlikleri ülkeye gelmeye başlamış ve Liberya ordusunun eğitimi Amerikalı subaylarca yapılmaya başlanmıştır. ABD'nin finanse ettiği modern liman, karayolları, havaalanı ve santral gibi tesislerin inşası, Amerikalı şirketler tarafından yapılmıştır. Bu durum karşısında William S. Tubman, Amerika'nın yanında yer alarak müttefikler safında 1944 yılında savaşa katıldığını ilan etmiştir. 1944 – 1971 yılları arasında başkanlık yapan Tubman, izlediği “birleşme” ve “açık kapı” siyasetleriyle bir yandan Amerika'dan gelen özgür zencilerle yerliler arasındaki ayrımın ortadan kaldırmayı ve iki toplumun birbiriyle kaynaşmasını hedeflerken diğer yandan yabancı sermayeyi ülkeye çekmeye çalışmıştır<sup>43</sup>. Ancak Amerikan işletmelerine bazı imtiyazlar tanınması, ülke ekonomisini ABD etkisine sokmuş ve bu durum ülke ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. İngiliz sömürgesinden kurtulan ülkenin Amerika hegemonyası altına girmesi, ülke içerisinde ekonomik olarak gizli bir çatışmanın başlamasına sebep olmuştur. Başkan Tubman'ın ölümünden sonra yerine geçen William R. Tolbert de benzer politikalara devam ederek ABD'nin yanında yer almaya devam etmiştir. Diğer yandan dünya piyasalarında kauçuk ve demir fiyatlarının düşmesiyle birlikte ülke ekonomisi bu durumdan olumsuz yönde etkilenmiş ve dış borç alınarak ülkenin ayakta kalması sağlanmıştır. Ülkenin ekonomik olarak yaşadığı bu sıkıntı, gizli çatışmanın görünür çatışmaya dönüşmesine neden olmuştur. Ülkede Amerika'nın hegemonyasından kaynaklanan huzursuzluklar sonrasında yer yer ayaklanmalar başlamıştır. Şiddet içeren çatışmaların artması üzerine Başçavuş Samuel K. Doe tarafından ihtilal yapılmış ve ülke yönetimi ilk defa Amerikalı Liberyalılardan yerel Liberyalılara geçmiştir. Ancak Samuel K. Doe'nun giderek kötüleşen ülke

<sup>42</sup> Brian G.Shellum, *Africa American Officer in Liberia: A Pestiferous Rotation 1910-1942*, USA, University of Nebraska Press, 2018, s.177.

<sup>43</sup> Christopher Clapham, “Liberia”, *Africa South of the Sahara 2003*,32 nd Edition, England, Europa Publication, 2002, s. 564.

ekonomisini düzeltmemesi ve Amerika'dan alınan dış borçların ülke ekonomisini daha da zora sokmasıyla toplumsal huzursuzluklar artmaya başlamıştır. Bazı maden ocaklarının kapatılması ve kauçuk yapımının durması ile ülkede işsizlik ve toplumsal gösteriler artmaya başlamıştır. Bu durum 1980'li yıllarda muhalefetin iktidar karşısında güçlenmesine ve 1990'lı yıllarda ülkenin kuzeydoğusunda silahlı çatışmaların başlamasına etki etmiştir. Zaman içerisinde çatışmanın kabileler arası savaşa dönüşmesiyle savaşın şiddeti daha da artmış ve 500 bine yakın insan komşu ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. ECOWAS'a bağlı barış gücü, ülkede yaşanan iç savaşa müdahale etse de çatışmaları sonlandırmakta yetersiz kalmıştır<sup>44</sup>. Bu durum ülkenin tarihinde ikinci kez ekonomik olarak gizli çatışmanın görünür çatışma sürecine dönüştüğünü göstermiştir.

### 3.2. Liberya'da Olayların Siyasi Arka Planı

Liberya'da yaşanan iç savaşların temelinde genel olarak ekonomik sıkıntılar görülse de siyasi karışıklıklar, darbeler ve iktidar baskısına dayalı politikalar da çatışmaların yaşanmasına etki etmiştir. Kuruluş yıllarında özgürlükler ülkesi olarak bilinen Liberya, demokratik yapısı ile Afrika'nın tek partili ilk devleti olmuştur. Ülkenin ilk devlet başkanı olan Joseph Jenkins Roberts ve sonrasında gelen diğer devlet başkanları, ülkenin tek partisi olan True Whig Partisi'nden seçilmiştir. Amerika'dan gelen yerleşimcilerin etkisi altında olan True Whig Partisi, 1877-1980 yılları arasında girdiği tüm seçimleri kazanmıştır<sup>45</sup>. Amerika kökenli Liberyalılar, ülke nüfusunun %5'lik bir kısmını oluşturmasına karşın Parti yönetimi sayesinde bütün ülkeyi sosyal, politik ve ekonomik olarak kontrol altında tutabilmişlerdir. Yerel halk ile bir ayrımcılık içerisinde olunması ve ülkenin oligarşi ile yönetilmesi ülkede çatışmalara zemin hazırlamaya başlamıştır<sup>46</sup>. Başkan Tolbert döneminde artan ekonomik sıkıntıları fırsat bilen Samuel Kanyon Doe, 1980 yılında yaptığı ihtilal ile yönetime el

<sup>44</sup> Dursun, a.g.e. s.173-174.

<sup>45</sup> Adedeji Ebo, "The Challenges and Opportunities of Security Sector Reform in Post-Conflict Liberia", **Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF)**, Occasional Paper No.9, Geneva, December 2005, s.4

<sup>46</sup> Burak Toygar Halistoprak, "The Role of Regional Organizations in Humanitarian Intervention: The Case of Liberia Peacebuilding Operation and ECOWAS Intervention", **Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Güz 2015, Sayı 35, s.6.

koymuştur<sup>47</sup>. Halkın Kurtuluşu Konseyi'ni (People's Redemption Council, PRC) kuran Doe, ilk başlarda yerli halktan destek görmüş ancak halk zaman içerisinde Doe iktidarında baskı, yolsuzluk ve insan hakları ihlalleri ile karşı karşıya kalmıştır. Diğer yandan darbeye destek veren Çavuş Quiwonkpa, Doe tarafından pasif bir göreve getirilmek istenince 1983 yılında ülkeyi terk etmiştir. Quiwonkpa ile akrabalığı nedeniyle Charles Taylor da Konsey'den ihraç edilmiştir. Quiwonkpa'nın 1985 yılında gerçekleştirdiği darbe girişiminin başarısız olmasıyla Doe'nun askerleri Quiwonkpa'yı öldürmüş, Gio ve Mano gruplarına karşı etnik temizliğe başlamıştır. Hükümetin baskıcı politikaları karşısında bu kabilelerin hükümete karşı duyduğu öfke ve kinin artmasıyla Charles Taylor, Liberya Ulusal Vatansever Cephe (National Patriotic Front of Liberia, NPFL) oluşumunu başlatmış ve genç yerlilerden oluşan bağımsız gruplarla iş birliği yapmıştır. Bu durum zaman içerisinde Doe'nun mensubu olduğu Krahn kabilesi ve Mandingolar ile Gio ve Manolar arasında yaşanacak olan iç savaşın tohumlarının atılmasına sebep olmuştur. Diğer yandan NPFL'den ayrılan bir grup, Doe döneminde asker olan Prince Yormie Johnson'ın kurduğu ve yeni bir oluşum olan Liberya Bağımsız Ulusal Vatansever Cephesi'ne (Independent National Patriotic Front of Liberia, INPFL) geçmiş ve Monrovia'nın bir kısmını ele geçirmiştir. Ülkede üç farklı grubun birbiri ile yaşadığı çatışmalar ülkeyi kanlı bir iç savaşa sürüklemiştir. Çatışmaların sonlandırılması için başta BM olmak üzere uluslararası örgütlere çağrı yapılırken en büyük beklenti Amerika'nın çatışmalara müdahale etmesi şeklinde olmuştur. Ancak Amerika, gayri resmi kolonisi olarak görülen Liberya'ya müdahale etmek yerine 1990 yılında vatandaşlarını ülkeden tahliye etmiştir. Bu durum Liberya halkında büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Çatışmanın sonlandırılması ve barışın sağlanması için ECOWAS'ın girişimleri doğrultusunda kalıcı bir ateşkesin tesisi ve istikrarın sağlanması istenilmiş ancak BM, Afrika Birliği Teşkilatı ve diğer uluslararası aktörlerin katılımında gerçekleşen antlaşmalardan netice alınamamıştır<sup>48</sup>. Daha sonrasında Gana'nın girişimleri ile ilerleme sağlanabilmiş ve 1994 yılında taraflar arasında yapılan Akra Barış Antlaşması ile ateşkes sağlanmıştır. Nijerya'nın

<sup>47</sup> Hastürk, a.g.e.

<sup>48</sup> Engin Avcı, "İç Savaştan Devlet Başkanlığı Seçimine: Liberya'da Kalıcı Barış ve İstikrar Ne Derece Mümkün?", *Akademik Bakış*, Cilt 13, No 26, 2020, s.176-181.



girişimiyle 1996'da yapılan Abuja Barış Anlaşması'nda tarafların parti kurarak 1997 seçimlerine girmeleri kararlaştırılmış<sup>49</sup>, BM gözetiminde yapılan seçimlerde Charles Taylor, oyların %75'ini alarak başkan olmuştur<sup>50</sup>.

Ülkede savaşın 1997'de son bulmasıyla birlikte Başkan Taylor güvenlik güçlerinin yeniden yapılanması konusunda Batı Afrika Devletleri Ekonomi Topluluğu'nun (The Economic Community of West African States Monitoring Group, ECOMOG) yardım amaçlı müdahalesini reddetmiştir. Bunun yerine Anti Terörist Birimi (Anti Terrorist Unit, ATU) ve Özel Güvenlik Birimi (Special Security Service, SSS) adında iki güvenlik birimi kurmuştur. Direk başkana bağlı olan bu birimlerin kanunsuz olarak kurulması ve bu birimlere devlet bütçesinden fazla harcama yapılması, ülke ekonomisine büyük ölçüde zarar vermeye başlamıştır. Bununla birlikte bu birimlerin taciz ve insan haklarına aykırı eylemlerine karşı devlet tarafından oluşturulmuş bir şikâyet mekanizmasının olmaması, Taylor iktidarının halk üzerindeki baskısını daha da artırmıştır. Her iki birim de sivillere yönelik tacizde bulunan, gasp ve yağma yapan gruplar olarak bilinmiştir. Öyle ki ATU tarafından yapılan suda bekletme, erimiş plastikle yakma, dayak, cinsel taciz gibi insan haklarına aykırı eylemlerin olması, Taylor iktidarının meşruiyetini oldukça azaltmıştır. Taylor yönetiminden sonra Liberya polisine bağlı olarak kurulan Özel Operasyon Birimi (Special Operations Division, SOD) tarafından yapılan keyfi tutuklamalar, halka yönelik işkence ve gasp gibi eylemler, ülkede insan haklarına yönelik ihlallerin devam ettiğini göstermiştir<sup>51</sup>.

Siyasi, sosyal ve ekonomik nedenlere bağlı olarak Liberya'da 1989-2003 yılları arasında iki iç savaş yaşanmış, bu savaşlarda ülkenin birçok sosyal tesisi kullanılamaz hale gelmiş, ülkenin altyapısı çökmüş, 250 binden fazla insan ölmüş<sup>52</sup> ve bir milyondan fazla insan göç etmek zorunda kalmıştır<sup>53</sup>. İsyancılar sadece birbirlerine değil aynı zaman sivil halka da zarar vermiştir. Birçok insan hastanelerin tahrip

<sup>49</sup> Burak Toygar Halistoprak, **a.g.e.**, s.15.

<sup>50</sup> United Nations, UNOMIL, "Liberia", <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unomilS.htm>

<sup>51</sup> **Human Rights Watch**, Back to the Brink, War Crimes by Liberian Government and Rebels, America, Vol.14 No.4, My 2002, s. 6-7.

<sup>52</sup> Ezekiel Pajibo, "Civil Society and Transitional Justice in Liberia: A Practitioner's Reflection from the Field", **Advance Access publication**, Cilt 1, No 2, July 2007.

<sup>53</sup> Danny Hoffman, "The Civilian Target in Sierra Leone and Liberia: Political Power, Military Strategy and umanitarian Intervention", **African Affairs**, Cilt 103, No 411, 2004.

olmasından dolayı bulaşıcı hastalık tehlikesine maruz kalmış, 1,4 milyona yakın insan ise ülke içerisinde yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Bununla birlikte birçok kadın ve kız çocuğu cinsel şiddet görmüştür. Monrovia'da yapılan bir araştırmaya göre ankete katılan kadınların %49'u en az bir asker ya da savaşçı tarafından fiziksel ve cinsel tacize uğramıştır. Bütün bu gelişmeler sonrasında BM, 2003 yılında ülkede yaşanan iç savaşa müdahale etmiş ve çatışmalar sonlandırılmıştır. BM gözetiminde 2006 yılında yapılan seçimler sonrasında Ellen Johnson Sirleaf başkan olarak seçilmiş ve ilk uygulaması tecavüz kanununun çıkarılması olmuştur. Bu sayede kadına yönelik şiddet ve tecavüz olaylarının azaltılması hedeflenmiştir<sup>54</sup>. BM, tecavüz olaylarına yönelik kanunların şekillenmesinde kadınların söz sahibi olmasını desteklemiştir. Savaş döneminde cinsel saldırı olayları ile ilgili soruşturma dahi yapılmazken kanuni düzenlemeler sonrasında adli süreç işlemeye başlamış ve kadın hakları koruma altına alınmıştır<sup>55</sup>.

Liberya'da yaşanan iç savaşlar sonrasında ülkede birçok bina yakılmış, halk sosyal ve ekonomik olarak zorluklar yaşamaya başlamıştır. Liberya'da UNMIL görevini ifa ettiğim 2013-2014 yılları arasında halen savaşın etkilerini görmek mümkündü. Bazı binaların duvarlarında bulunan kurşun izleri, savaş nedeniyle alt yapı tesislerinin kullanılamaz hale gelmesi, elektrik ve su gibi zaruri ihtiyaçların karşılanamaması, halkın savaş sonrasındaki durumunu gösteriyordu. Halkın işe yarayan her malzemeye ve gıdaya ihtiyacı vardı. Evlerin harabe şeklinde olması nedeniyle insanlar barınma sorunu yaşamaktaydı.

#### **4. Liberya'da Çatışma Yönetiminde Birleşmiş Milletlerin Rolü**

Birçok akademisyen çatışma yönetimi kavramını farklı şekillerde tanımlarken temelde kavramı üç aşamaya dayandırmaktadır. Çatışmalara müdahale edecek olan aktörlerin göz önünde bulundurulması gereken bu üç aşama sırasıyla çatışmanın sonlandırılması, barışın sağlanması ve barışın inşası şeklindedir. BM, çatışma yönetimine genelde barışın inşası aşamasına dahil olmakta ve diğer aşamalarda aktif olarak yer almaktan

<sup>54</sup> Lindsay Stark et al., "Measuring the incidence and reporting of violence against women and girls in liberia using the neighborhood method", *Conflict and Health*, Cilt 7, No 20, 2013.

<sup>55</sup> Piece A. Medie, "Fighting Gender Based Violence: The Women's Movement and Enforcement of Rape Law In Liberia", *African Affairs*, Cilt 112, No 448, 2013.

kaçınmaktadır. Nitekim BM'nin Liberya iç savaşına müdahalesinin de benzer şekilde olduğu, BM'nin çatışmanın sonlandırılması ve barışın sağlanması aşamalarında aktif olmaktan kaçındığı, barışın inşası aşamasında ise etkin olduğu alanların yanı sıra etkin olmadığı alanların da olduğu görülmüştür.

Çatışma yönetimi sadece çatışma sonrasında barış inşası sürecinin gözlenmesine bağlı bir misyon değildir. BM barış misyonları genelde çatışmanın sonlandırılması ve barışın sağlanması hususlarında risk almamakta ve bu görevi çoğunlukla bölgesel örgütler üstlenmektedir<sup>56</sup>. Oysa ki İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası barış ve düzenin korunması amacıyla kurulan BM, çatışmalara müdahalede meşru bir hak ve yetkiye sahip uluslararası bir örgüttür. Bununla birlikte çatışma yaşayan ülkeler ve uluslararası toplum, çatışma yönetimine diğer uluslararası sivil aktörlerden ziyade büyük bir örgütlenmeye ve sermaye birikimine sahip olan BM'nin öncülük etmesini istemektedir. Ancak BM, bu talebi karşılamakta çok da istekli görünmemektedir. Bu isteksizliğin temelinde birçok neden olmakla birlikte asıl sorunun BM üyesi ülkelerin bu konuda pasif kalmayı tercih etmeleridir. Nitekim BM üyeleri, çatışmanın sonlandırılması aşamasında etkin rol alacak olan BM Hızlı Müdahale Gücü'nün kurulmasına da sıcak bakmamışlardır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası barış ve güvenliğin korunması için kurulmuş olan BM'nin uluslararası savaş ve çatışmalara neden olabilecek her türlü sorunla ilgilenme ve sorunların barışçıl yöntemlerle çözülmesi için girişimlerde bulunma sorumluluğu bulunmaktadır. Kendisine bağlı kuruluşları ile büyük bir yapılanmaya sahip olan BM'nin çatışma yönetiminde yer alan en önemli organı Güvenlik Konseyi'dir. Güvenlik Konseyi, dünyada barışa yönelik bir tehdit algılaması durumunda BM Antlaşması'nın 24. Maddesi kapsamında müdahale kararının verilmesi ve gerekli tedbirleri alınması yetkisine sahiptir. Konsey, Antlaşma'nın 42. Maddesine göre alınan tedbirlerin yetersiz kalması durumunda askeri önlemleri devreye sokabilmektedir<sup>57</sup>. BM Antlaşması'nda insan haklarının ihlali dahil birçok durumun barışa yönelik tehdit olarak kabul edilmesi ile Konsey'in çatışmalara

<sup>56</sup> Corinne Bara ve Lisa Hultman, "Just Different Hats? Comparing UN and Non-UN Peacekeeping", **International Peacekeeping**, Cilt 27, No 3, 2020.

<sup>57</sup> Davut Ateş, **Uluslararası Örgütler; Devletlerin Örgütlenme Mantığı**, Bursa, DORA Yayıncılık, 2012.

müdahale bağlamında takdir yetkisi genişletilmiştir<sup>58</sup>. Bu yetki doğrultusunda Konsey, 1509 sayılı Karar ile güvenliğin ve asayişin sağlanması ile çatışmanın yatıştırılması için 19 Eylül 2003 tarihinde Liberya'ya müdahale kararı almıştır. Liberya halkının en temel haklarından birisi olan yaşama ve özgür olma haklarının bile isyancılar tarafından engellenmesi, BM'nin ülkeye müdahalesini zorunlu kılan sebeplerin başında gelmiştir. Liberya'da çatışmanın sonlandırılmasında ilk önce bölgesel bir örgüt olan ECOWAS'a bağlı Nijerya askeri gücü (ECOWAS Mission in Liberia, ECOMIL) görev üstlenmiştir. Çatışmanın sonlandırılması aşamasında BM'nin yer almaması, BM'nin çatışmaları sonlandırmada yetersiz olduğunu göstermiştir. Çatışmanın sonlandırılmasından sonra ateşkesin ve taraflar arasında uzlaşmanın sağlanmasıyla birlikte ülkede bütün silahlar toplanmaya başlanmıştır. Barışın inşası için BM'ye bağlı birim olan UNMIL, 2003 yılında Liberya'da görev almıştır<sup>59</sup>. UNMIL'in ülkedeki varlığı Liberya halkı tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Çatışma sonrasında ülkede BM gözetiminde yapılan seçimleri 2005 yılında kazanan Ellen Johnson Sirleaf, Liberya'nın ve Afrika'nın demokratik olarak seçilmiş ilk kadın başkanı olmuştur<sup>60</sup>. Bu durum aynı zamanda savaş sonrası kadınların yönetimde ve çalışma hayatında yer almasına öncülük etmiştir. Seçim sonrasında Liberya'da kadın hakları ve kadının statüsünü artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Seçimlerden sonra BM, AB ve ABD'nin desteğiyle ülkenin yeniden imar edilmesi ve barışın inşası süreci başlatılmıştır<sup>61</sup>.

## **5. Liberya'da Barış İnşasında Birleşmiş Milletlerin Etkinliği**

ECOMIL'nin müdahalesi ile yakalanan Charles Taylor, Nijerya'ya sürgüne gönderilmesinden sonra ülkede barışın inşasına yönelik çalışmalara başlanmıştır. Ülkede barışın inşası ve yönetsel istikrarın sağlanabilmesi için ECOWAS tarafından

<sup>58</sup> Mahmut Göçer, **İnsan Haklarının Korunması ve Birleşmiş Milletler**, Ankara, Nobel Yayınları, 2009, s. 21-22.

<sup>59</sup> UN, S/RES/1509, "Security Council, Adopted by the Security Council at its 4830th meeting, on 19 September 2003" 19 Eylül 2003, file:///C:/Users/compo/Downloads/S\_RES\_1509(2003)-EN.pdf

<sup>60</sup> Veronika Fuest, "This Is The Time To Get In Front: Changing Roles And Opportunities For Women In Liberia", *African Affairs*, Cilt 107, No 427, 2008, s.201-224.

<sup>61</sup> Nicolas Cook, **Liberia's Post-War Development: Key Issues and U.S. Assistance**, US, Congressional Research Service, 19 Mayıs 2010, s. 107-111.

oluşturulan bir barışı koruma gücü, Liberya’da görevlendirilmiştir. Daha sonrasında bu görevi, Ekim 2003’te BM tarafından oluşturulan UNMIL devralmıştır<sup>62</sup>. Güvenlik Konseyi, 1521 (2003) sayılı karar ile Liberya’da silah ambargosunun yanı sıra seyahat, elmas satımı, diğer ülkelerle finansal ilişkiler, kereste ihracatı gibi konularda kısıtlamalar getirmiş ve bu yaptırımların uygulanmasını izlemek üzere bir komite ihdas etmiştir<sup>63</sup>. Daha sonrasında Güvenlik Konseyi tarafından 2006 yılında alınan kararlar ile Liberya’ya uygulanan silah ambargosuna istisnalar getirilmiş, kereste ihracatına getirilen kotalar sona erdirilmiştir. Zaman içerisinde uygulanmakta olan silah ambargosu Güvenlik Konseyi’nin 1903 (2009) sayılı kararıyla denetimli olarak kaldırılmıştır<sup>64</sup>. Diğer yandan Güvenlik Konseyi’nin 1753 (2007) sayılı kararı ile elmas ihracatına ilişkin yaptırımlara da son verilmiştir<sup>65</sup>.

Liberya yasalarındaki yetersizlikler ve idari eksiklikler, özellikle yönetimde şeffaflık, iyi idare ve hesap verilebilirlik mekanizmalarının yetersiz olduğunu göstermiştir. Bu nedenle Liberya’da yasal düzenlemelerin, adalet ve yönetim sisteminin yeniden inşasında BM’ye büyük sorumluluklar düşmüştür. Bu kapsamda kadın hakları, sivil ve politik haklar, adalet gibi konularda yapılacak kanunların reform kapsamında yeniden yapılandırılması planlanmıştır. Devletle vatandaş arasındaki ilişkilerin, düzenlenen yeni kanunlar ile iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla Liberya’ya gelen yardımların merkezi olarak bilinen Liberya Uluslararası Temas Grubu (ICGL), hükümet ve ekonomi yönetiminin geliştirilmesine yönelik olarak yardım programı hazırlamıştır. Liberya Ulusal Hükümet Dönüşümü Grubu ile ICGL arasında 9 Eylül 2005 yılında imzalanan bir antlaşma ile Liberya, ekonomi ve yönetim konularında uluslararası gözetim ve denetime açık hale getirilmiştir. Şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkeleri doğrultusunda ülkenin gelir toplama, sermayenin doğru harcanması ve üretimi artırma gibi yönetsel becerilerinin geliştirilmesi

<sup>62</sup> David Harris, “International Library of African Studies : Civil War and Democracy in West Africa : Conflict Resolution, Elections and Justice in Sierra Leone and Liberia”, **I.B. Tauris Publisher**, 2011.

<sup>63</sup> UN, S/RES/1521, “Adopted by the Security Council at its 4890th meeting, on 22 December 2003”, 22 Aralık 2003, [https://undocs.org/S/RES/1521\(2003\)](https://undocs.org/S/RES/1521(2003))

<sup>64</sup> UN, S/RES/1903, “Adopted by the Security Council at its 6246th meeting, on 17 December 2009”, 17 Aralık 2009, [https://undocs.org/S/RES/1903\(2009\)](https://undocs.org/S/RES/1903(2009))

<sup>65</sup> UN, S/RES/1753, “Adopted by the Security Council at its 5668th meeting, on 27 April 2007”, 27 Nisan 2007, [https://undocs.org/S/RES/1753\(2007\)](https://undocs.org/S/RES/1753(2007))

amaçlanmıştır<sup>66</sup>. Diğer yandan politika, adalet, güvenlik ve ekonomi alanlarındaki reformlar barışın inşasında önemli bir etken haline gelmiştir. Öyle ki kurumlarla ilgili yapılan bir araştırmaya göre şeffaf ve hesap verebilir kurumların olduğu ülkelerde çatışma çıkma olasılığı %30-45 daha az olmaktadır. Nitekim BM özellikle Liberya gibi ülkelerde barışın inşasına katkı sağlaması açısından kurumsal yapılanmaya ve şeffaflığa önem vermekte ve destek olmaktadır<sup>67</sup>.

BM'nin Liberya'da sivil toplum kapasitesinin artırılmasına yönelik çalışmalara önemli katkıları olmuştur. Bu kapsamda Liberya devleti, UNMIL'in desteği ile barışın inşası için 2013 – 2018 yıllarını kapsayan bir insan hakları gelişim planı hazırlamıştır. Plan doğrultusunda Liberya halkının ekonomik, sosyal, kültürel ve eğitim haklarının korunacağı; kadın, çocuk, yaşlı ve engelli insanların haklarının garanti altına alınacağı taahhüdünde bulunulmuştur. Planda Liberya'nın mevcut yasalarında uluslararası kanunların belirttiği şekliyle insan hakları hükümlerinin var olduğu ancak iç çatışmalarda bu hakların ihlal edildiği kabul edilmiştir. Yaşam hakkını korumaya ve ölüm cezalarını kaldırmaya yönelik çalışmalar yapılması, plan dahilinde kararlaştırılmıştır. Özellikle uluslararası insan hakları kanunlarına uygun olarak özgürlüğün ve güvenliğin korunması yönünde polisin yaptığı ihlallerin takibine yönelik kanunların çıkarılması planlanmıştır. Bu bağlamda Liberya polisine insan hakları ile ilgili eğitim verilmesi tavsiye edilmiştir. Diğer yandan hapisane şartlarının düzeltilmesi, hapisane işlemleri sırasında işkence ve kötü muamele edenlerin cezalandırılması, ceza evlerinde mahkumlara kötü davranılmaması, yasa dışı tüm hapisane ve gözaltı merkezlerinin kapatılması, uluslararası insan hakları heyetlerine izin verilmesi konularına plan dahilinde yer verilmiştir<sup>68</sup>.

BM, Liberya'ya müdahale ettiği 2003 yılından Liberya'dan çekildiği 2018 yılına kadar geçen süre için Liberya'ya büyük bir bütçe ayırmıştır. BM'nin Liberya'da barışın

<sup>66</sup> Richard Sannerholm, "Legal, Judicial and Administrative Reforms in Post-Conflict Societies: Beyond the Rule of Law Template", *Journal of Conflict & Security Law*, England, Oxford University Press, Cilt 12, No 1, 2007.

<sup>67</sup> UN, "Civilian capacity in the aftermath of conflict", 6 Ocak 2014, [https://www.un.org/en/ga/search/view\\_doc.asp?symbol=S/2014/5](https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2014/5)

<sup>68</sup> NHRAP (National Human Rights Action Plan of Liberia) (September 2013). *Government of Liberia*, [https://www.ohchr.org/Documents/Issues/NHRA/Liberia\\_en.pdf](https://www.ohchr.org/Documents/Issues/NHRA/Liberia_en.pdf)

inşası için görevlendirdiği UNMIL'e 1 Temmuz 2013-30 Haziran 2014 tarihleri arasında ayırdığı bütçe toplamda 476.329.800 dolardır<sup>69</sup>. UNMIL'de 2013 yılının başları itibariyle görev yapan uluslararası resmi güvenlik görevlisi sayısı yaklaşık 8000 civarında olmuş ve bunlardan yaklaşık 1400'ü Birleşmiş Milletler Polisi (UNPOL) olarak görev yapmıştır. Bu sayının 2015 yılına kadar yaklaşık 5000 rakamına düşürülmesi planlanmıştır. Bu durum Liberya'nın 2015 yılı itibariyle yavaş yavaş çatışma ortamından uzaklaştığını ve kendi kendini yönetecek seviyeye gelmeye başladığını göstermiştir. Liberya, BM'nin de desteği ile barış inşasında gelişim göstermiştir. UNPOL özellikle Liberya Ulusal Polisinin yeteneklerini geliştirme, bilgilerini artırma, polis-halk ilişkilerini geliştirme, suç araştırma ve soruşturma yöntemlerini uygulama, gözaltı işlemlerinde yapılması gerekenler ve şüphelinin haklarının öğretilmesi gibi birçok konu üzerinde dönüşüm çalışmaları yaparak Liberya polisini eğitmiştir. Bununla birlikte UNPOL, polis karakollarının inşası ve Liberya polisinin bir kısım ihtiyaçlarının karşılanması konusunda da yardım sağlamıştır. Diğer yandan barışın inşası faaliyetleri kapsamında Liberyalı gençlerin silahtan arındırılması ve topluma kazandırılmasına yönelik toplum destekli polislik faaliyetleri yürütülerek yerel halkın da eğitimine katkı sağlamıştır<sup>70</sup>.

UNMIL'de görev yaptığım süre içerisinde Liberya polislerinin kanunları uygulamasının gözlemlenmesi ve eğitim faaliyetleri verilmesi görevlerinde bulundum. Liberya'daki bütün polis merkezleri düzenli olarak kontrol edilmekte ve sonuçları raporla bildirilmekteydi. Liberya polisine verilen insan hakları eğitimi ile polisin vatandaşlara yaklaşımının düzelmesi ve kanunların uygulanmasında önemli ilerlemeler kaydedilmişti. Liberya polislerinin kanunların uygulaması ve vatandaş hakları ile ilgili aldığı eğitimler, Liberya polislerinin faaliyetlerinde görülebiliyordu.

BM'nin Liberya'da görev almasıyla birlikte Liberya polislerinin yeniden yapılanması ve profesyonelleşmesinde büyük bir ilerleme sağlanmıştır. Özellikle gözaltına alınan

<sup>69</sup> UN, A/C.5/68/21, "Approved resources for peacekeeping operations for the period from 1 July 2013 to 30 June 2014", 23 Ocak 2014, [https://www.un.org/en/ga/search/view\\_doc.asp?symbol=A/C.5/68/21](https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/C.5/68/21)

<sup>70</sup> United Nations Country (Liberya) Team Toplantı Raporu, "One Programme; UN Development Assistance Framework (UNDAF 2013-2017)", 13 Şubat 2013, <https://liberia.un.org/sites/default/files/2019-09/UNDAF%202013-2017%20final%20version%20%2030%20April%202013%20low%20res.pdf>

şüphelilere yönelik işkence sayısında azalma olmuş ve 48 saat içerisinde şüphelinin mahkemeye gönderilmesi ya da serbest bırakılmasını hüküm altına alan kanun maddeleri uygulanmaya başlanmıştır. Özellikle nezarethanelerde uzun süre kalarak hasta olan ve tedavi dahi ettirilmeyerek insanlık dışı muameleye maruz kalan şüphelilere yönelik işkence sayısında büyük bir oranda düşüş görülmüştür<sup>71</sup>.

Liberya'da barışın inşası kapsamında siyasi ve hukuki düzenlemeler belirli bir seviyeye getirilmiştir. Ancak Liberya hükümetinin gelişim olarak üzerinde durduğu konu özellikle yoksulluğun azaltılması ve 2030 yılı kalkınma planlarında belirtilen hedeflere ulaşması olmuştur<sup>72</sup>. Ülkenin halen istenilen seviyede ekonomik, siyasi ve sosyal olarak gelişimini tamamlayamamış olması ve altyapı eksikliklerinin büyük bir kısmının giderilememiş olması, BM'nin çatışma yönetimindeki etkinliğini zayıflatan hususlar olmuştur<sup>73</sup>.

Liberya'da halkın en çok şikâyet ettiği konuların başında işsizlik ve ülkenin refah seviyesinin oldukça düşük olması gelmekteydi. BM'nin Liberya'da 15 yıl gibi uzun bir dönem kalmasına rağmen ülkenin sosyal ve ekonomik seviyesinin çok ilerleyememiş olması, halkın BM'ye olan güvenini olumsuz yönde etkiliyordu. BM'nin ülkeye ekonomik yardım yapma görevi olmayabilir ancak BM'ye olan güvenin artması için alt yapı tesislerinin iyileştirilmesi, halkın elektrik ve su ihtiyacının karşılanması gibi temel ihtiyaçlara yönelik yardımlar artırılabilirdi.

## **Sonuç**

BM'nin çatışma yönetiminin daha ilk aşamasında etkin olmaktan kaçınması, çatışmaların erkenden önlenememesine sebep olabilmektedir. Oysa ki çatışmaların daha başlamadan sonlandırılması ile bölgesel ve uluslararası barışın istikrarına katkı sağlanabilir. BM Antlaşmasına göre uzlaşmanın sağlanamaması ve uluslararası

---

<sup>71</sup> UN, S/2009/303, "Report of the Security Council mission to the African Union; Rwanda and the Democratic Republic of the Congo; and Liberia" 11 Haziran 2009, <https://www.refworld.org/docid/4a545f122.html>

<sup>72</sup> United Nations Country (Liberya) Team Toplantı Raporu, **a.g.e.**

<sup>73</sup> UN, A/C.5/68/21, **a.g.e.**



güvenliğin tehlikeye girmesi halinde BM'nin silahlı kuvvetle çatışma yönetiminde aktif rol alabileceği belirtilmektedir. Ancak BM'nin çatışmalara askeri kuvvetle müdahale etmesi genelde barışın inşası aşamasında olmakta, bu durum BM'nin çatışma yönetimindeki etkinliğini zayıflatmaktadır. BM'nin çatışmayı sonlandırmada aktif olmaktan kaçınması nedeniyle çatışmalarda birçok insan hayatını kaybetmekte ve binlerce insan evlerini terk ederek göç etmek zorunda kalmaktadır. Nitekim Liberya'da yaşanan iki iç savaşa BM'nin erken müdahale etmesi ve çatışma yönetiminde aktif rol alması ile daha az insan hayatını kaybedebilirdi. Bununla birlikte bölgesel ve uluslararası düzen, iç savaşlar sonrasında ortaya çıkan göç sorunu ile karşı karşıya kalmayabilirdi. Nitekim Liberya iç savaşına BM'nin askeri müdahalesi yetersiz kalmış, kayıpların geri getirilmesi için yapılacak çok fazla bir şey kalmamıştır. Yaşanan iki iç savaşta 270 bine yakın insan hayatını kaybetmiş ve bir milyona yakın insan evini terk etmek zorunda kalmıştır. BM'nin çatışma yönetiminde etkin olmaktan kaçınması nedeniyle sadece Liberya'nın ulusal yapısı değil bölgesel ve uluslararası barış da tehlikeye girmiştir.

BM Antlaşması'nın VI. Bölümü uyuşmazlıkların öncelikli olarak barışçıl yöntemlerle çözülmesini, VII. Bölümü ise uluslararası güvenliğin tehdit edilmesi durumunda öncelikli olarak sosyal ve ekonomik önlemler alınmasını, önlemlerin yetersiz kalması halinde silahlı kuvvete başvurulabileceğini ifade etmektedir. Barışın sağlanması aşamasında arabuluculuk, hakemlik gibi uzlaşma yöntemlerinin BM'den ziyade genelde başka aktörler tarafından uygulanması, BM'nin çatışma yönetiminde etkin olmaktan kaçındığının bir diğer göstergesidir. Oysa barışın sağlanması aşamasına BM'nin liderlik etmesi hem bölge ülkelerine hem uluslararası topluma huzur ve güven verecektir. Öyle ki çatışma yaşayan ülke halkı ve uluslararası toplum, çatışma yönetiminde BM'nin aktif görev almasından memnuniyet duymaktadır. Bunun en somut örneği Liberya'da yaşanmıştır. Uzun yıllar süren iç savaşlar sonrasında BM'nin çatışma yönetiminde yer alması, Liberya halkı ve bölge ülkeleri tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.

BM, Liberya'da çatışma yönetiminin ilk aşamalarında etkin olmaktan kaçınırken son aşaması olan barışın inşası aşamasında rol almaya başlamıştır. Çatışmanın sonlandırılması görevini ECOWAS üstlenmiş, barışın sağlanmasına yönelik olarak

tarafların bir araya getirilmesi, müzakere yapılması, tarafların uzlaştırılması gibi girişimlerde de bulunmamıştır. Müzakerelere sadece danışmanlık ve gözlem yapılması ile yetinilmiş, barışın sağlanması bölgesel örgütlerin ve bölge ülkelerinin girişimleri ile olmuştur. BM'nin en büyük katkısı ise birçok misyonda olduğu gibi barışın inşası aşamasında olmuş, Liberya'nın siyasi ve hukuki yapısındaki birçok düzenlemeye önemli ölçüde destek verilmiştir. Ancak BM, Liberya halkının ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlarının çözümünün desteklenmesi, kentsel alt yapı sorunlarının giderilmesi, ülke imajını düzeltmeye yönelik faaliyetlerin yürütülmesi gibi hususlarda yetersiz kalmıştır. BM'nin, Liberya iç savaşına yönelik müdahalesi her ne kadar ulusal ve uluslararası barışa katkı açısından olumlu bir faaliyet olarak görülse de barışın inşası aşamasında dahi beklenen seviyede etkin olamamıştır. BM'nin Liberya'daki çatışma yönetimi faaliyetlerinin 15 yıl gibi uzun bir zaman almasına karşın ekonomik, sosyal, kentsel kalkınmanın halen yetersiz olması, BM'nin barış inşası aşamasındaki rolünü de sorgulanır hale getirmiştir. Dünyanın en iyi örgütlenmiş ve en büyük sermayesine sahip olan BM'nin kapasitesi, Liberya'nın yeniden inşasının rahatlıkla sağlayacak büyüklükte olduğu bir gerçektir. Nitekim büyük bir kapasite ve örgütlenmeye sahip olan BM'nin çatışma yönetiminin her aşamasında aktif olması ve çatışma yönetimine liderlik etmesi ile bölgesel ve uluslararası barış korunabilecektir. Uluslararası güvenliğin sağlanmasında görev ve yetkileri bulunan BM'nin çatışmalara müdahalede daha etkin olması, iç savaşların ve çatışmaların yaşanmadan engel olunmasına veya kısa sürede çatışmanın sonlanmasına etki edecektir. Bu durum uluslararası barışın korunmasını sağlayacak, uluslararası topluma ve devletlere güven verecektir.

## **Kaynakça**

Adedeji E.: “The Challenges and Opportunities of Security Sector Reform in Post-Conflict Liberia”, **Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF)**, Occasional Paper No 9, Geneva, December 2005.

Akyeşilmen, N.: Çatışma Yönetimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Analiz, Nezir Akyeşilmen (der.) Barış Konuşmak. **Ankara: ODTÜ Yayıncılık**, 2013,18-45.

- Ateş D.: Uluslararası Örgütler; Devletlerin Örgütlenme Mantiği, **Bursa: DORA Yayıncılık**, 2012, 157- 164.
- Axt, H. J. et al.: Conflict: A Literatüre Review, <https://tr.scribd.com/document/47839338/Conflict-Review>, 23 Şubat 2006, (25 Mart 2021).
- Bara, C. Ve Hultman L.: “Just Different Hats? Comparing UN and Non-UN Peacekeeping”, **International Peacekeeping**, 27 (3), 2020, 341-368.
- Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü: <https://www.ombudsman.gov.tr/document/mevzuat/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf>
- Blair, R. A.: International Intervention and the Rule of Law after Civil War: Evidence from Liberia, **International Organization**, 73 (2), 2019, 365–398.
- Bochsler, D. et al.: “Turning International Intervention into Domestic Cooperation in Post-War Societies”, **International Peacekeeping**, 27 (1), 2020, 124-151.
- Clapham, C.: “Liberia, Africa South of the Sahara 2003”, 32 nd Edition, **England: Europa Publication**, 2002.
- Cook, N.: “Liberia’s Post-War Development: Key Issues and U.S. Assistance”, US, **Congressional Research Service**, 19 May 2010, 107-111.
- Daniel Elwood Dunn D. E.: “Overview of the Liberian Civil Wars, Genocide and Persecution: Liberia”, **USA: Greenhaven Press**, 2014
- Doyle, M. W. and Sambanis N.: “Making War and Building Peace: United Nations Peace Operations”. **New Jersey, Princeton University Press**, 2006.
- Dursun, D.: Liberya, **TDV İslam Ansiklopedisi**, 27, 2003, 173-174.
- Engin Avcı, E.: “İç Savaştan Devlet Başkanlığı Seçimine: Liberya’da Kalıcı Barış ve İstikrar Ne Derece Mümkün?”, **Akademik Bakış**, 13 (26), 2020, 176-181.
- Fortna, V. P.: Does Peacekeeping Work? Shaping Belligerents’ Choices after Civil War. **New Jersey: Princeton University Press**, 2008.
- Fortna, V. P. and Reyko H.: “Democratization after Civil War: A Brush-Clearing Exercise”, **International Studies Quarterly**, 6 (4), 2012, 801–808.

- Fuest, V.: “This Is The Time To Get In Front: Changing Roles And Oppurtunities For Women In Liberia”, **African Affairs**, 107 (427), 2008, 201-224.
- Göçer, M.: İnsan Haklarının Korunması ve Birleşmiş Milletler, **Ankara: Nobel Yayınları**, 2009.
- Halistoprak, B. T.: “The Role of Regional Organizations in Humanitarian Intervention: The Case of Liberia Peacebuilding Operation and ECOWAS Intervention”, **Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 2015, 35.
- Hamad, A. A.: “The Reconceptualisation Of Conflict Management”, **Peace, Conflict and Development: An Interdisciplinary Journal**, 7, 2005, 1-31.
- Harris, D.: “International Library of African Studies : Civil War and Democracy in West Africa : Conflict Resolution, Elections and Justice in Sierra Leone and Liberia, I.B”, **Tauris Publisher**, 2011, 130-151.
- Hastürk, H.: Liberya'da Özgürlük ve Ölüm: Bir İç Savaşı Anlamak, sayı 175-176, s.67-79, <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-175-176-kasim-aralik-2003/2362/liberya-da-ozgurluk-ve-olum-bir-ic-savasi-anlamak/4450>, Kasım/ Aralık 2003, (16 Şubat 2021).
- Hettne, B.: “Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi”, **Uluslararası İlişkiler**, 5 (18), 2008, 87-106.
- Hoffman D.: “The Civilian Target in Sierra Leone and Liberia: Political Power, Military Strategy and umanitarian İntervention”, **African Affairs**, 103 (411), 2004, 211-226
- Hultman, L.: “Keeping Peace or Spurring Violence? Unintended Effects of Peace Operations on Violence Against Civilians”, **Civil Wars**, 12 (1-2), 2010, 29-46.
- Hultman, L. et al.: “United Nations Peacekeeping and Civilian Protection in Civil War”, **American Journal of Political Science**, 57 (4), 2013, 875–891.
- Hultman, L. et al.: “United Nations Peacekeeping Dynamics and the Duration of Post-Civil Conflict Peace”, **Conflict Management and Peace Science**, 33(3), 2016, 231-249.

- Human Rights Watch: “Back to the Brink, War Crimes by Liberian Government and Rebels”, **America**, 14 (4), 2002, 6-7.
- Karim, S.: “The Legacy of Peacekeeping on the Liberian Security Sector”, **International Peacekeeping**, 27 (1), 2020, 58-64.
- Köksoy, F.: “Çatışma Yönetimi Mi Yoksa Çatışma Çözümü Mü?: Barış Müzakere Sürecine Teorik Olarak Yaklaşmak”, **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, 7 (2), 2018, 203-236.
- McCOLL, R. W.: Encyclopedia of World Geography, **USA: Golson Books**, 2005.
- Medie, P. A.: “Fighting Gender Based Violence: The Women’s Movement and Enforcement of Rape Law In Liberia”, **African Affairs**, 112 (448), 2013, 377-397
- NHRAP (National Human Rights Action Plan of Liberia) Government of Liberia: [https://www.ohchr.org/Documents/Issues/NHRA/Liberia\\_en.pdf](https://www.ohchr.org/Documents/Issues/NHRA/Liberia_en.pdf), September 2013. (16 Ocak 2021).
- Pajibo E.: “Civil Society and Transitional Justice in Liberia: A Practitioner’s Reflection from the Field”, **Advance Access publication**, 1 (2), July 2007, 287-296.
- Pinaud, M.: “Home-Grown Peace: Civil Society Roles in Ceasefire Monitoring”, **International Peacekeeping**, 28 (3), 2021, 470-495.
- Ramsbotham, O. et al.: Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management And Transformation Of Deadly Conflicts. **United Kingdom: Polity Press**, 2011.
- Reimann, C.: Assessing the State-of-the-Art in Conflict Transformation –Reflections from a Theoretical Perspective, [http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2011/2568/pdf/reimann\\_handbook.pdf](http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2011/2568/pdf/reimann_handbook.pdf), (15 Aralık 2021).
- Ruggeri, A. et al.: “Winning the Peace Locally: UN Peacekeeping and Local Conflict”, **International Organization**, 71 (1), 2017, 163–185.

- Sannerholm R.: “Legal, Judicial and Administrative Reforms in Post-Conflict Societies: Beyond the Rule of Law Template”, **Journal of Conflict & Security Law**, England, Oxford University Press, 12 (1), 2007, 65-93.
- Shellum, B. G.: Africa American Officer in Liberia: A Pestiferous Rotation 1910-1942, **USA: University of Nebraska Press**, 2018.
- Stark L. et al.: “Measuring the incidence and reporting of violence against women and girls in Liberia using the neighborhood method”, **Conflict and Health**, 7 (20), 2013, 1-9.
- Steinert, J. I. ve Sonja G.: “Too Good to Be True? United Nations Peacebuilding and the Democratization of War-Torn States”, **Conflict Management and Peace Science**, 32 (5), 2018, 513–535.
- Sundberg, R.: “UN Peacekeeping and Forced Displacement in South Sudan”, **International Peacekeeping**, 27 (2), 2019, 210-237.
- Tanner, F.: Conflict Prevention And Conflict Resolution: Limits Of Multilateralism, <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/article/other/57jqj2.htm>, 30 Eylül 2000, (22.09.2021).
- Ticaret Bakanlığı: Liberya Ülke Profili, <https://ticaret.gov.tr/data/5b885d75af23be7c5c10c55a/L%20PROF%20LIBERYA%20PROF%20LIBERYA%20PROF%20LIBERYA.pdf>, (23 Ağustos 2021).
- UN: Maintain International Peace and Security, <https://www.un.org/en/our-work/maintain-international-peace-and-security> (13 Ağustos 2021).
- UN: Civilian capacity in the aftermath of conflict, [https://www.un.org/en/ga/search/view\\_doc.asp?symbol=S/2014/5](https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2014/5), 6 Ocak 2014, (12 Ağustos 2021).
- UN: A/C.5/68/21, Approved resources for peacekeeping operations for the period from 1 July 2013 to 30 June 2014, [https://www.un.org/en/ga/search/view\\_doc.asp?symbol=A/C.5/68/21](https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/C.5/68/21), 23 Ocak 2014, (18 Ağustos 2021).
- UN: United Nations Country (Liberia) Team Toplantı Raporu, One Programme; UN Development Assistance Framework (UNDAF 2013-2017), <https://liberia.un.org/sites/default/files/201909/UNDAF%2020132017%20fin>

al% 20version%20-%2030%20April%202013%20low%20res.pdf, (13 Şubat 2013), (25 Ağustos 2021).

UN: S/RES/1521, Adopted by the Security Council at its 4890th meeting, on 22 December 2003, [https://undocs.org/S/RES/1521\(2003\)](https://undocs.org/S/RES/1521(2003)), 22 Aralık 2003, (23 Ağustos 2021).

UN: S/RES/1903, Adopted by the Security Council at its 6246th meeting, on 17 December 2009, [https://undocs.org/S/RES/1903\(2009\)](https://undocs.org/S/RES/1903(2009)), 17 Aralık 2009, (23 Ağustos 2021).

UN: S/RES/1753, Adopted by the Security Council at its 5668th meeting, on 27 April 2007, [https://undocs.org/S/RES/1753\(2007\)](https://undocs.org/S/RES/1753(2007)) (23 Ağustos 2021).

UN: S/RES/1509, Security Council, Adopted by the Security Council at its 4830th meeting, on 19 September 2003, file:///C:/Users/compo/Downloads/S\_RES\_1509(2003)-EN.pdf ,19 Eylül 2003, (23 Ağustos 2021).

UN: A/47/277 – S/24111, An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peace making and Peace Keeping, [https://www.un.org/ruleoflaw/files/A\\_47\\_277.pdf](https://www.un.org/ruleoflaw/files/A_47_277.pdf), 17 Haziran 1992, (23 Ağustos 2021).

UN:A/55/305-S/2000/809,Report of The Panel on United Nations PeaceOperations,<https://www.un.org/ruleoflaw/files/brahimi%20report%20peacekeeping.pdf>, 21 Augustos 2000, (23 Ağustos 2021).

UN: S/1999/1257, Report of the independent inquiry into the actions of the United Nations during the 1994 Genocide in Rwanda, <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/POC%20S19991257.pdf>, 15 Aralık 1999, (23 Ağustos 2021).

UN: UNOMIL, Liberia, <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unomil.htm> (23 Ağustos 2021).

Woodhouse T.: “Conflict Resolution and Peacekeeping: Critiques and Responses”, **Internatinonal Peacekeeping**, 7 (1), 2000, 8-26.

Wallensteen P.: Understanding Conflict Resolution: War, Peace and Global System,  
**London: SAGE Publications, 2002.**

**Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)**

1. Bu makalede etik kurul izni gerekmemektedir. (Ethics committee approval is not required for this manuscript).